

## ZMĚNY VYBRANÝCH UKAZATELŮ VE SPRÁVNÍCH OBVODECH OBCÍ S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ KRAJE VYSOČINA V LETECH 2007 A 2013

Dana Hübelová, Milan Palát, Miroslav Musil

---

*Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií,  
Ústav demografie a aplikované statistiky, e-mail: dana.hubelova@mendelu.cz,  
milan.palat@mendelu.cz, xmusil@node.mendelu.cz*

**Abstract:** Monitoring of demographic, economic and social indicators at the regional level is very important, because the indicators obtained through it serve as a basis for the creation and subsequent implementation of regional policies and measures. In recent years, besides the indicators of economic performance also indicators of demographic development, quality of life, social or cultural level have been taken into account, but the evaluation of regional disparities at the micro-regional level has not been paid adequate attention to. The text aims to identify regional differences of selected demographic, economic and social indicators in the area of the Vysočina region, to analyze indicators and evaluate the changes in administrative territories of municipalities with extended powers (MEP) of Vysočina region in the years 2007 and 2013.

The cluster analysis statistical method – the Statistica 12 package – has been applied. As essential factors affecting the level administrative territories of MEP in Vysočina region can be considered: a negative balance of migration, substandard educational structure, respectively a low proportion of tertiary educated population, lack of jobs in the tertiary sector and the rural character of the settlement structure and location on the Czech-Moravian border. While in 2007 the better evaluated clusters (the strongest, above average and slightly above average) were found only in the western and central parts of the region, in 2013 were also to be found in the eastern part. The exceptions were isolated peripheral administrative territories of MEP appearing only near the border of Moravia, not near the Czech border.

**Key words:** demographic, economic and social indicators, administrative territories of MEP in Vysočina region, cluster analysis

### 1 ÚVOD

Region slouží jako prostředí pro existenci sítě politických, ekonomických, sociálních, kulturních a jiných vztahů a procesů (Korec et al., 2012). Regionální rozvoj a regionální politika představují konkrétní úsilí společnosti o snížení (změnu) veli-

kosti regionálních rozdílů na takovou úroveň, která nebude bránit (bude naopak stimulovat) rozvoj a nebude příčinou sociálních problémů (Blažek a Uhlíř, 2011).

Vysvětlování příčin odlišného populačního a socioekonomického vývoje jednotlivých regionů vzbuzuje pozornost nejen geografů. Odpověď na otázku, které jsou primární důvody podmiňující v historických souvislostech existující regionální rozdíly, není jednoduchá. Snaha o univerzální vysvětlení se neobejde bez značných generalizací, neboť podmíněnost rozvoje regionů je většinou komplexní. V souvislosti s výše uvedeným proto není záměrem článku předložit souhrnný nástroj pro možné realizování politiky regionálního rozvoje, ale navrhnout možný přístup k hodnocení jedné z jeho významných složek – obyvatelstvu, a to v kontextu vybraných demografických, ekonomických a sociálních ukazatelů.

Pro hodnocení regionů se využívá široká škála metod, které se primárně zaměřují na odhalování regionálních rozdílů, jež mohou signalizovat odlišný vývoj v jednotlivých oblastech. V posledních letech se kromě ukazatelů ekonomické výkonnosti zohledňují také indikátory demografického vývoje, kvality života, sociální nebo kulturní úrovně. Takové indikátory se staly součástí komplexních analýz regionálního rozvoje a konkurenceschopnosti a jsou důležité pro stabilizaci životní úrovně a kvalitu života obyvatel (Korec et al., 2012; Koziak et al., 2014; Drápelová et al., 2016).

V roce 2002 vyvrcholily v České republice (ČR) přípravy tzv. II. etapy reformy územní veřejné správy. Jejím výsledkem bylo zrušení okresních úřadů a od 1. ledna 2003 jejich nahrazení správními obvody obcí s rozšířenou působností (SO ORP; MV ČR, 2005). Z důvodu nemožnosti vytvořit okresní samosprávy v menších okresech a svěřit výkon kompetencí okresních úřadů pověřeným obecním úřadům, bylo vybráno přibližně 200 obcí, které měly vykonávat státní správu v širším územním obvodu. Tyto obce byly nazvány obcemi s rozšířenou působností (ORP). Administrativní členění ČR podle normalizované klasifikace územních celků (CZ-NUTS) pro potřeby Eurostatu a Českého statistického úřadu (ČSÚ) se často ukazuje jako nevhodné, neboť jsou v něm „umělé prvky“, které nerespektují geografickou organizaci prostoru (Bezák, 1996; Korec, 2009; Ženka et al., 2012). SO ORP lze označit jako normativní regiony, vymezené zpravidla politickým rozhodnutím, tedy zákonnou normou a jsou zařazeny do systému veřejné správy státu.

## 2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Regiony jsou základem národní konkurenceschopnosti, protože na jejich úrovni dochází ke konfrontaci mezi těmi, kdo znalosti vytváří a těmi, kdo je užívají. Místní specifika regionů a jejich aktiva jsou strategické faktory, na nichž je postavena jejich konkurenceschopnost (Wokoun, 2010). Ekonomický rozvoj je dlouhodobě spojen právě s pojmem regionální konkurenceschopnost, kterou charakterizuje schopnost regionů generovat příjmy a udržet úroveň zaměstnanosti v rámci národní a mezinárodní konkurence (Wokoun, 2008, s. 4). Enyedi (2009) konstatuje, že termín konkurenceschopnost není jen ekonomický pojem, ale má silný sociálně-kulturní roz-

měr, proto se jeví významné v souvislosti s podporou regionálního rozvoje, analyzovat i demografický vývoj. Další autoři zmiňují (Enyedi, 2009; Affuso et al., 2011; Cudny et al., 2012 aj.), že regiony si konkurují např. atraktivitou pro cestovní ruch, prostředím příznivým pro uskutečňování kulturních akcí a jinými „kvalitami“ a prostorová polarizace se stává velkým problémem (Tirado et al., 2016).

Odborná akademická sféra klade na jedné straně na problematiku regionální konkurenceschopnosti stále větší důraz (Huggins, 2003; Kitson, 2004; Enyedi, 2009), na druhé straně stále čeká na všeobecně přijatý teoretický rámec k předmětu konkurenceschopnosti regionů, míst a lokalit (Turok, 2003; Huggins, 2003; Korec et al., 2011). Problematikou hodnocení regionů se zabývá řada autorů, často však používají ve svých studiích nestejné ukazatele a hodnotí odlišné hierarchické úrovně. Sledování a posuzování regionů tak dosud nemá zcela ucelený systémový a metodologický rámec (Rajčáková a Švecová, 2009; Víturka, 2010; Matlovič a Matlovičová, 2011). Regionální rozdíly mohou vznikat vstupem mnoha indikátorů, které se mnohdy navzájem odlišují a jejich selekce a kombinace velmi závisí na úhlu pohledu při sledování dané problematiky a řešení hierarchické úrovně (Padová et al., 2012).

Z výše uvedeného vyplývají možnosti pro využití širokého spektra indikátorů, jež by umožnily co nejkompresnější hodnocení regionů a regionálního vývoje. Demografické ukazatele (index stárí, migrace, vzdělanostní struktura aj.) představují významné faktory determinující socioekonomický rozvoj regionu, v němž bude charakter populace hrát v budoucnosti stále důležitější roli (Hübelová, 2014a). S možnostmi hodnocení stárnutí populace a změnami reprodukčního chování na úrovni mikroregionů z pohledu dlouhodobého výhledu v souvislosti se sociální a ekonomickou transformací seznamují Długosz a Kurek (2009), Káčerová et al. (2012) nebo Kotowska et al. (2008). Jedním z významných a dobře měřitelných demografických ukazatelů rozvoje regionů se jeví úroveň vzdělání, které je vnímáno jako podstatná složka lidského kapitálu. Měrtlová (2012) chápe lidské zdroje jako nejvýznamnější složku rozvojového potenciálu území a jako faktor, který rozhoduje o využívání dalších zdrojů v regionu. Kadeřábková (2004) pokládá obyvatele s terciárním vzděláním pro regionální rozvoj za nejpřínosnější, neboť se podílí na znalostně založených aktivit. Lidské zdroje, měřitelné i dosaženým vzděláním, obecně zastupují jeden z faktorů socioekonomické úrovně a vyspělosti regionů a konkurenceschopnosti (Rutten a Boekema, 2007; Víturka, 2010; Wokoun, 2010).

Také pomocí socioekonomických ukazatelů lze vytipovat např. periferní oblasti s nízkou kvalitou života, v nichž dochází k sociální deprivaci a následnému sociálnímu vyloučení (Peiro-Palomino, 2016). Vysoká koncentrace příjemců sociálních dávek v regionu poukazuje na sociální deprivaci území (Padová et al., 2012) a úzce souvisí s nezaměstnaností, jako jedním z hlavních ukazatelů trhu práce a indikátoru výkonnosti ekonomiky, který má dopad na regionální rozvoj každého regionu (Řehoř, 2010; Padová et al., 2012). Velký význam sehrává především dlouhodobé nezaměstnanost a její destruktivní dosah na rozvojové faktory regionu, které se projevují stagnací či úpadkem rozvojových možností regionu (Hanzelová et al., 2007). Přitom při růstu zaměstnanosti hraje významnou roli i historicko-ekonomický vývoj území a jeho podnikatelská tradice (Fritsch a Wirwich, 2017).

### 3 CÍL PRÁCE, STATISTICKÉ METODY, VÝBĚR INDIKÁTORŮ A POUŽITÁ DATA

Obecným cílem práce je identifikovat regionální rozdíly vybraných demografických, ekonomických a sociálních indikátorů na území Kraje Vysočina. Dílčím cílem je zvolené indikátory analyzovat a zhodnotit jejich změny v 15 SO ORP Kraje Vysočina v roce 2007 a 2013.

SO ORP byly hodnoceny pomocí vícerozměrné statistické metody shlukové analýzy (Řezanková et al., 2009), která byla provedena v programu Statistica 12. Analýza měřila podobnost/nepodobnost objektů na základě matice vzdálenosti. Jako míra vzdálenosti byla použita čtvercová euklidovská metrika. Aplikovaná Wardova metoda shlukování byla založena na spojení shluků, u nichž je přírůstek celkového vnitroskupinového součtu čtverců odchylek jednotlivých hodnot od shlukového průměru minimální (Meloun et al., 2005). Kartogramy byly vytvořeny v programu ArcMap.

Hodnocení SO ORP Kraje Vysočina bylo provedeno prostřednictvím celkem 13 záměrně vybraných demografických, ekonomických a sociálních ukazatelů, a to pro roky 2007 a 2013 (tab. 1 a 2). Devět z ukazatelů bylo vybráno ve shodě s používanými indikátory Strategie regionálního rozvoje ČR na období 2014–2020, v níž jsou identifikovány tyto indikátory pro sledování regionálních rozdílů:

- index závislosti II (poměr postproduktivní a produktivní generace, který charakterizuje díl i míru hospodářského zatížení produktivní generace břemenem péče o nejstarší generaci; Roubíček, 2002),
- saldo migrace (rozdíl mezi počtem přistěhovačů a vystěhovačů, ovlivňuje celkový počet obyvatelstva, pracovní sílu a další demografické, ekonomické a sociální struktury; Toušek et al., 2008),
- HDP (zachycuje hodnotu produkováných statků a služeb ve všech odvětvích; ČSÚ, 2014),
- čistý disponibilní důchod domácností (ČDDD; částka, kterou mohou domácnosti věnovat na konečnou spotřebu, na úspory ve formě finančních aktiv a na akumulaci hmotných a nehmotných aktiv míra ekonomické aktivity; ČSÚ, 2014),
- míra nezaměstnanosti (jeden z hlavních ukazatelů trhu práce a indikátor výkonnosti ekonomiky, který má dopad na regionální rozvoj každého regionu; Řehoř, 2010),
- počet ekonomických subjektů (ekonomické subjekty, tj. právnické osoby a fyzické osoby, které mají postavení podnikatele; ČSÚ, 2014),
- zadluženost SO ORP (jako jeden z nejdůležitějších finančních ukazatelů; ČSÚ, 2014),
- výdaje na dávky v hmotné nouzi (systém pomoci v hmotné nouzi je zaměřený na osoby s nedostatečným příjmem, je jednotný a vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, případně než osoba, která se práci vyhýbá; Arnoldová, 2011).

**Tabuľka 1** Vstupní data SO ORP Kraje Vysočina v roce 2007

| SO ORP 2007              | Index závislosti II | Naděje dožití | Obecná míra plodnosti | Saldo migrace | Podíl obyvatel s VŠ vzděláním | HDP/1000 ekonomicky aktivních | ČDDD/1000 ekonomicky aktivních | Zadluženost ORP/1000 ekonomicky aktivních | Míra EA | Míra nezaměstnanosti | Počet ekonomických subjektů na 1000 obyvatel | Výdaje na dávky v hmotné nouzi | Výdaje na příspěvky na bydlení |
|--------------------------|---------------------|---------------|-----------------------|---------------|-------------------------------|-------------------------------|--------------------------------|---|---------|----------------------|--|--------------------------------|--------------------------------|
|                          | %                   |               | ‰                     |               | %                             | mil. Kč                       |                                |   | %       |                      | ‰  | tis. Kč                        |                                |
| Bystřice nad Pernštejnem | 22.1                | 76.4          | 40                    | -2.8          | 5.7                           | 10,127                        | 5,665                          | 35.4                                      | 57.8    | 9.1                  | 170  | 200,518                        | 125,517                        |
| Havlíčkův Brod           | 21.5                | 76.8          | 47                    | 5.8           | 7.0                           | 10,590                        | 5,924                          | 37.0                                      | 60.2    | 4.5                  | 186  | 63,105                         | 75,204                         |
| Humpolec                 | 24.3                | 76.8          | 38                    | 12.0          | 6.1                           | 10,311                        | 5,768                          | 36.1                                      | 58.4    | 4.2                  | 208  | 108,029                        | 56,422                         |
| Chotěboř                 | 22.8                | 77.0          | 44                    | 10.7          | 5.5                           | 10,222                        | 5,718                          | 35.8                                      | 58.5    | 4.8                  | 177  | 119,967                        | 74,409                         |
| Jihlava                  | 20.2                | 77.7          | 45                    | 2.1           | 7.0                           | 10,961                        | 6,132                          | 38.3                                      | 62.1    | 5.2                  | 196  | 140,478                        | 72,112                         |
| Moravské Budějovice      | 22.5                | 76.3          | 42                    | 4.0           | 5.1                           | 10,204                        | 5,709                          | 35.7                                      | 58.4    | 10.0                 | 169  | 271,719                        | 142,234                        |
| Náměšť nad Oslavou       | 23.7                | 76.8          | 34                    | 2.7           | 6.2                           | 10,304                        | 5,765                          | 36.1                                      | 58.2    | 8.6                  | 173  | 156,319                        | 93,150                         |
| Nové město na Moravě     | 20.8                | 77.1          | 44                    | 4.5           | 8.1                           | 9,878                         | 5,526                          | 34.6                                      | 56.9    | 8.4                  | 179  | 188,217                        | 104,208                        |
| Pacov                    | 25.9                | 78.1          | 48                    | 0.2           | 4.7                           | 10,910                        | 6,104                          | 38.2                                      | 61.3    | 3.4                  | 191  | 65,652                         | 44,167                         |
| Pelhřimov                | 22.0                | 77.0          | 39                    | 7.6           | 6.4                           | 10,912                        | 6,105                          | 38.2                                      | 61.8    | 3.4                  | 211  | 55,385                         | 59,610                         |
| Světlá nad Sázavou       | 21.6                | 76.4          | 40                    | 1.7           | 4.9                           | 10,996                        | 6,152                          | 38.5                                      | 61.4    | 4.7                  | 191  | 70,475                         | 66,245                         |
| Telč                     | 23.5                | 78.3          | 40                    | -1.0          | 5.9                           | 10,479                        | 5,862                          | 36.7                                      | 59.8    | 7.9                  | 191  | 144,926                        | 87,134                         |
| Třebíč                   | 19.3                | 77.6          | 43                    | 0.3           | 7.5                           | 10,796                        | 6,040                          | 37.8                                      | 61.6    | 8.6                  | 203  | 323,018                        | 159,811                        |
| Velké Meziříčí           | 19.9                | 77.5          | 47                    | 0.5           | 6.3                           | 10,079                        | 5,639                          | 35.3                                      | 58.5    | 5.7                  | 193  | 85,327                         | 76,828                         |
| Žďár nad Sázavou         | 20.2                | 78.4          | 43                    | 0.2           | 8.5                           | 10,561                        | 5,909                          | 37.0                                      | 60.4    | 4.9                  | 199  | 59,665                         | 72,017                         |

Zdroj: data ČSÚ (2015), vlastní zpracování

Tabuľka 2 Vstupní data SO ORP Kraje Vysočina v roce 2013

| SO ORP 2013              | Index závislosti II | Naděje dožití | Obecná míra plodnosti | Saldo migrace | Podíl obyvatel s VŠ vzděláním | HDP/1000 ekonomicky aktivních | ČDDD/1000 ekonomicky aktivních | Zadluženost ORP/1000 ekonomicky aktivních | Míra EA | Míra nezaměstnanosti | Počet ekonomických subjektů na 1000 obyvatel | Výdaje na dávky v hmotné nouzi | Výdaje na příspěvky na bydlení |
|--------------------------|---------------------|---------------|-----------------------|---------------|-------------------------------|-------------------------------|--------------------------------|---|---------|----------------------|--|--------------------------------|--------------------------------|
|                          | %                   |               | ‰                     |               | %                             | mil. Kč                       |                                |   | %       |                      | ‰  | tis. Kč                        |                                |
| Bystřice nad Pernštejnem | 27.6                | 77.7          | 43                    | 1.3           | 8.6                           | 10,618                        | 6,173                          | 70.0                                      | 54.3    | 9.3                  | 191  | 520,440                        | 381,151                        |
| Havlíčkův Brod           | 26.5                | 79.1          | 43                    | 0.0           | 10.3                          | 11,330                        | 6,588                          | 74.7                                      | 58.7    | 6.7                  | 204  | 308,321                        | 299,235                        |
| Humpolec                 | 29.7                | 79.0          | 44                    | 1.5           | 9.2                           | 11,066                        | 6,434                          | 73.0                                      | 57.6    | 6.1                  | 228  | 418,639                        | 340,765                        |
| Chotěboř                 | 28.0                | 79.2          | 38                    | -3.8          | 8.2                           | 10,806                        | 6,283                          | 71.3                                      | 55.4    | 7.4                  | 197  | 610,965                        | 346,686                        |
| Jihlava                  | 24.9                | 79.0          | 45                    | 0.5           | 10.3                          | 11,529                        | 6,703                          | 76.0                                      | 59.8    | 7.3                  | 217  | 784,603                        | 471,196                        |
| Moravské Budějovice      | 26.8                | 78.5          | 38                    | -5.6          | 7.8                           | 11,002                        | 6,397                          | 72.6                                      | 55.8    | 10.3                 | 190  | 826,201                        | 625,338                        |
| Náměšť nad Oslavou       | 28.1                | 79.5          | 38                    | -2.4          | 9.5                           | 11,207                        | 6,516                          | 73.9                                      | 57.1    | 10.3                 | 192  | 507,136                        | 488,058                        |
| Nové město na Moravě     | 27.0                | 79.2          | 47                    | -2.5          | 11.5                          | 10,781                        | 6,268                          | 71.1                                      | 56.0    | 9.1                  | 194  | 549,964                        | 297,082                        |
| Pacov                    | 32.3                | 77.5          | 38                    | -1.0          | 7.7                           | 10,816                        | 6,289                          | 71.3                                      | 54.5    | 5.3                  | 201  | 266,324                        | 211,722                        |
| Pelhřimov                | 27.9                | 78.3          | 39                    | -1.1          | 9.7                           | 11,371                        | 6,611                          | 75.0                                      | 58.0    | 5.7                  | 233  | 333,606                        | 271,459                        |
| Světlá nad Sázavou       | 26.5                | 78.3          | 45                    | -2.0          | 8.0                           | 11,685                        | 6,794                          | 77.1                                      | 59.0    | 7.6                  | 202  | 395,242                        | 336,170                        |
| Telč                     | 27.9                | 77.9          | 42                    | -6.1          | 8.6                           | 10,814                        | 6,288                          | 71.3                                      | 55.0    | 8.9                  | 210  | 521,749                        | 451,864                        |
| Třebíč                   | 24.3                | 78.9          | 40                    | -3.1          | 10.7                          | 11,402                        | 6,629                          | 75.2                                      | 58.7    | 10.1                 | 208  | 839,176                        | 570,404                        |
| Velké Meziříčí           | 23.8                | 78.8          | 41                    | -1.0          | 10.0                          | 11,274                        | 6,555                          | 74.4                                      | 59.1    | 8.2                  | 212  | 412,261                        | 354,525                        |
| Žďár nad Sázavou         | 26.2                | 79.0          | 41                    | -3.3          | 12.0                          | 11,508                        | 6,691                          | 75.9                                      | 59.1    | 7.3                  | 220  | 276,848                        | 264,046                        |

Zdroj: data ČSÚ (2015), vlastní zpracování

Uvedených devět ukazatelů bylo dále doplněno o tři demografické a jeden sociální ukazatel:

- naděje dožití (představuje ukazatel intenzity úmrtnosti a je v úzké souvislosti se zvyšující se zátěží zdravotního, sociálního i důchodového systému; Hübelová, 2014a),
- obecná míra plodnosti (vývoj daného ukazatele se dává do souvislosti s procesem modernizace; Koschin, 2005),
- podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním (přináší významné kulturní a sociální přínosy a ekonomické zisky; Hübelová, 2014b),
- výdaje na příspěvky na bydlení (prostřednictvím územního rozmístění domácností pobírajících tento příspěvek je možné usuzovat na prostorovou diferenciaci v příjmech domácností; Ouředníček et al., 2011).

Vzhledem ke skutečnosti, že na tvorbě HDP, ČDD a vytváření finančních prostředků umožňujících snížení zadluženosti SO ORP, se podílejí lidé ekonomicky aktivní (tzn. lidé zaměstnaní, podnikatelé, pomáhající členu rodiny, ale i nezaměstnaní aj.), byly tyto hodnoty vyjádřeny jako míra daného ukazatele ve vztahu k ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu. Srovnávanými roky by zvolen rok 2007 jako období před nástupem hospodářské krize a rok 2013 jako první rok implementace Regionální inovační strategie Kraje Vysočina 2013–2020 (MMR ČR, 2016).

Využita byla sekundární data z veřejné databáze ČSÚ a Integrovaného portálu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (MPSV ČR). Dále byla zpracována data poskytnutá pracovníky MPSV ČR a Ministerstva financí ČR (MF ČR). Pro analýzu vzdělanosti byla z důvodu dostupnosti použita data ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001 a 2011.

## 4 VÝSLEDKY SHLUKOVÝCH ANALÝZ

Pomocí metody shlukové analýzy aplikované na SO ORP Kraje Vysočina v roce 2007 a v roce 2013 lze identifikovat ve vzniklých shlucích i mikroregionech pozitivní nebo negativní změny sledovaných ukazatelů.

### 4.1 Výsledky shlukové analýzy v roce 2007

Jednotlivé SO ORP Kraje Vysočina v roce 2007 rozděleny do sedmi shluků (obr. 1, tab. 3).

Shluk 3 tvořený **SO ORP Pelhřimov a Světlá nad Sázavou** bylo možné hodnotit jako nejsilnější. Mezi největší pozitiva shluku lze zařadit vysokou míru EA, nízkou míru nezaměstnanosti a vysoký počet ekonomických subjektů. Přestože se demografická situace nejevila příliš příznivě, především v nízké obecné míře plodnosti a nedostatku VŠ vzdělaných obyvatel, jako pozitivní se ukázala velmi nízká potřeba sociálních dávek obyvatel ve srovnání s krajskými hodnotami.

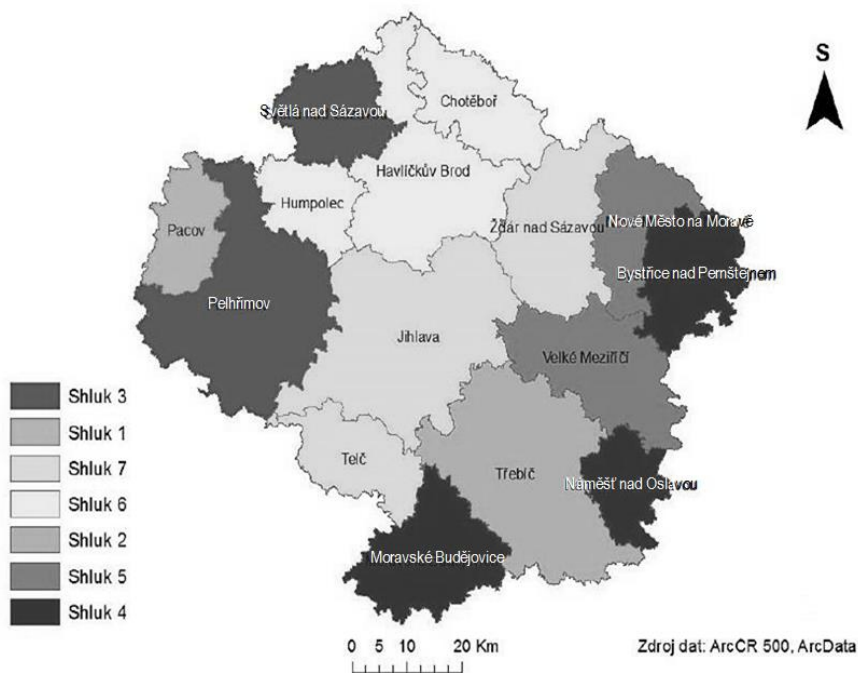
Shluk 1 se **SO ORP Pacov** byl výrazně nadprůměrný. Největší pozitivem byla velmi nízká míra nezaměstnanosti a dobrá sociální situace, kdy se výdaje na dávky

v hmotné nouzi a výdaje na příspěvky na bydlení nachází pod krajským průměrem. K nejzávažnějším negativům patřila nepříznivá věková a vzdělanostní struktura.

Shluk 7 tvořený **SO ORP Jihlava, Telč a Žďár nad Sázavou** bylo možné hodnotit jako mírně nadprůměrný. Pozitivní byla celková ekonomická úroveň ve shluku a podíl VŠ vzdělaného obyvatelstva. K méně příznivým hodnotám ukazatelů patřilo nízké migrační saldo a mírně nadprůměrné indikátory sociální situace.

Do shluku 6 se díky průměrným hodnotám ukazatelů zařadily **SO ORP Havlíčkův Brod, Humpolec a Chotěboř**. Příznivá situace se ukázala především v hodnotách nízké míry nezaměstnanosti a nadprůměrného kladného migračního salda. Naopak nepříznivá byla zejména věková struktura (index závislosti II i naděje dožití).

Shluk 2 byl jednoprvkový se **SO ORP Třebíč** s mírně podprůměrnými hodnotami. Pozitivně se jevila demografická situace, především věková a vzdělanostní struktura. Naopak negativním fenoménem byla vysoká míra nezaměstnanosti a výrazně nadprůměrné sociální dávky.



**Obrázek 1** Shluky SO ORP Kraje Vysočina v roce 2007



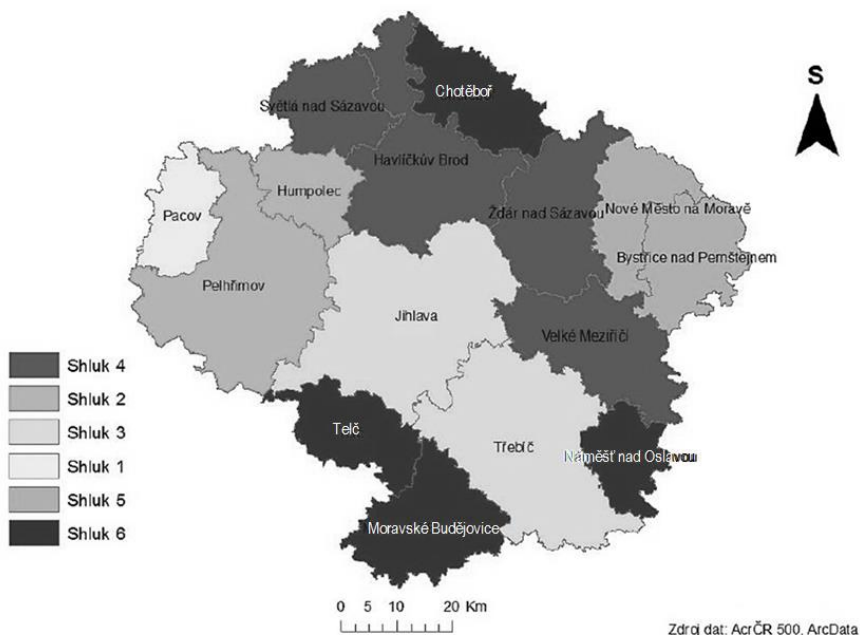
Shluk 5 vznikl ze **SO ORP Nové Město na Moravě a Velké Meziříčí**, které byly svými hodnotami výrazně podprůměrné. Pozitivně bylo možné hodnotit jen věkovou a vzdělanostní strukturu a obecnou míru plodnosti. Naopak negativní hodnoty vykazovaly ekonomické indikátory, především nízká míra EA a nedostatek ekonomických subjektů.

Shluk 4 tvořily **SO ORP Bystřice nad Pernštejnem, Moravské Budějovice a Náměšť nad Oslavou** a byl jednoznačně nejslabším shlukem, u něhož všechny ukazatele zaznamenaly negativní hodnoty. Největší nedostatkem byla vysoká míra nezaměstnanosti, velmi nízký počet ekonomických subjektů a nepříznivá věková struktura.

## 4.2 Výsledky shlukové analýzy v roce 2013

V roce 2013 došlo pomocí shlukové analýzy k rozdělení SO ORP Kraje Vysočina do šesti shluků (obr. 2; tab. 4).

Shluk 4 se **SO ORP Havlíčkův Brod, Světlá nad Sázavou, Velké Meziříčí a Žďár nad Sázavou** bylo možné hodnotit jako nejsilnější. Pozitivní se jevila dobrá ekonomická situace, především vysoká míra EA. Relativně nepříznivá byla věková struktura obyvatelstva.



**Obrázok 2** Shluky SO ORP Kraje Vysočina v roce 2013

**Tabuľka 3** Průměrné hodnoty indikátorů ve shlucích SO ORP Kraje Vysočina v roce 2007

| Shluky 2007          | Index závislosti II | Naděje dožití | Obecná míra plodnosti | Saldo migrace | Podíl obyvatel s VŠ vzděláním | HDP/1000 ekonomicky aktivních | ČDDD/1000 ekonomicky aktivních | Zadluženost ORP/1000 ekonomicky aktivních | Míra EA     | Míra nezaměstnanosti | Počet ekonomických subjektů/1000 obyvatel | Výdaje na dávky v hmotné nouzi | Výdaje na příspěvky na bydlení |
|----------------------|---------------------|---------------|-----------------------|---------------|-------------------------------|-------------------------------|--------------------------------|---|-------------|----------------------|---|--------------------------------|--------------------------------|
|                      | %                   |               | ‰                     |               | %                             | mil. Kč                       |                                |   | %           |                      | ‰   | tis. Kč                        |                                |
| Shluk 1              | 25.9                | 78.1          | 48.0                  | 0.2           | 4.7                           | 10,910                        | 6,104                          | 38.2                                      | 61.3        | 3.4                  | 191                                       | 65,652                         | 44,167                         |
| Shluk 2              | 19.3                | 77.6          | 43.0                  | 2.3           | 7.5                           | 10,796                        | 6,040                          | 37.8                                      | 61.6        | 8.6                  | 203                                       | 323,018                        | 159,811                        |
| Shluk 3              | 21.8                | 76.7          | 39.2                  | 4.6           | 5.7                           | 10,954                        | 6,128                          | 38.3                                      | 61.6        | 4.0                  | 201                                       | 62,930                         | 62,928                         |
| Shluk 4              | 22.8                | 76.5          | 38.7                  | 1.3           | 5.7                           | 10,212                        | 5,713                          | 35.7                                      | 58.1        | 9.2                  | 171                                       | 209,519                        | 120,300                        |
| Shluk 5              | 20.3                | 77.3          | 45.5                  | 2.5           | 7.2                           | 9,979                         | 5,583                          | 34.9                                      | 57.7        | 7.1                  | 186                                       | 136,772                        | 90,518                         |
| Shluk 6              | 22.9                | 76.9          | 42.9                  | 9.5           | 6.2                           | 10,374                        | 5,804                          | 36.3                                      | 59.0        | 4.5                  | 190                                       | 97,034                         | 68,678                         |
| Shluk 7              | 21.3                | 78.1          | 42.9                  | 0.4           | 7.1                           | 10,667                        | 5,968                          | 37.3                                      | 60.8        | 6.0                  | 195                                       | 115,023                        | 77,088                         |
| <b>Kraj Vysočina</b> | <b>21.1</b>         | <b>77.7</b>   | <b>43.2</b>           | <b>3.0</b>    | <b>6.7</b>                    | <b>10,489</b>                 | <b>5,868</b>                   | <b>36.7</b>                               | <b>59.7</b> | <b>6.2</b>           | <b>193</b>                                | <b>146,295</b>                 | <b>91,190</b>                  |

Zdroj: data ČSÚ (2015), vlastní výpočty a zpracování

**Tabuľka 4** Průměrné hodnoty indikátorů ve shlucích SO ORP Kraje Vysočina v roce 2013

| Shluky 2013          | Index závislosti II | Naděje dožití | Obecná míra plodnosti | Saldo migrace | Podíl obyvatel s VŠ vzděláním | HDP/1000 ekonomicky aktivních | ČDDD/1000 ekonomicky aktivních | Zadluženost ORP/1000 ekonomicky aktivních | Míra EA     | Míra nezaměstnanosti | Počet ekonomických subjektů/1000 obyvatel | Výdaje na dávky v hmotné nouzi | Výdaje na příspěvky na bydlení |
|----------------------|---------------------|---------------|-----------------------|---------------|-------------------------------|-------------------------------|--------------------------------|---|-------------|----------------------|---|--------------------------------|--------------------------------|
|                      | %                   |               | ‰                     |               | %                             | mil. Kč                       |                                |   | %           |                      | ‰   | tis. Kč                        |                                |
| Shluk 1              | 32.3                | 77.5          | 38.0                  | -1            | 7.7                           | 10,815                        | 6,289                          | 71.3                                      | 54.5        | 5.3                  | 201                                       | 266,324                        | 211,722                        |
| Shluk 2              | 28.8                | 78.7          | 41.5                  | 0.2           | 9.5                           | 11,218                        | 6,522                          | 74.0                                      | 57.8        | 5.9                  | 231                                       | 376,123                        | 306,112                        |
| Shluk 3              | 24.6                | 79.0          | 42.2                  | -1.3          | 10.5                          | 11,465                        | 6,666                          | 75.6                                      | 59.3        | 8.7                  | 213                                       | 811,890                        | 520,800                        |
| Shluk 4              | 25.8                | 78.8          | 42.5                  | -1.5          | 10.1                          | 11,449                        | 6,657                          | 75.5                                      | 59.0        | 7.4                  | 210                                       | 348,168                        | 313,494                        |
| Shluk 5              | 27.3                | 78.5          | 45.0                  | -0.6          | 10.1                          | 10,699                        | 6,221                          | 70.6                                      | 55.2        | 9.2                  | 193                                       | 535,202                        | 339,117                        |
| Shluk 6              | 27.7                | 78.8          | 39.0                  | -4.5          | 8.5                           | 10,957                        | 6,371                          | 72.3                                      | 55.8        | 9.2                  | 197                                       | 616,513                        | 477,987                        |
| <b>Kraj Vysočina</b> | <b>26.2</b>         | <b>78.8</b>   | <b>41.8</b>           | <b>-1.5</b>   | <b>9.5</b>                    | <b>11,147</b>                 | <b>6,481</b>                   | <b>73.5</b>                               | <b>57.2</b> | <b>8.0</b>           | <b>210</b>                                | <b>558,507</b>                 | <b>401,838</b>                 |

Zdroj: data ČSÚ (2015), vlastní výpočty a zpracování

Shluk 2 tvořený **SO ORP Humpolec a Pelhřimov** byl nadprůměrný s dobrou ekonomickou situací, zejména nízkou mírou nezaměstnanosti a vysokým počtem ekonomických subjektů. Negativem byla nepříznivá věková struktura obyvatelstva.

Shluk 3 vznikl ze **SO ORP Jihlava a Třebíč** a bylo možné jej hodnotit jako mírně nadprůměrný. Ve shluku lze velmi kladně hodnotit vzdělanostní strukturu obyvatelstva. K nejvýraznějším negativům patřila vysoká míra nezaměstnanosti a s tím související nadprůměrný podíl obyvatel závislých na sociálních dávkách.

Shluk 1 byl jednoprvkový se **SO ORP Pacov** a dosahoval průměrných hodnot. Příznivá se ukázala nízká hodnota míry nezaměstnanosti a dobrá sociální situace. Negativně lze hodnotit vývoj některých demografických ukazatelů, především velmi nepříznivou věkovou a vzdělanostní strukturu.

Shluk 5 složený ze **SO ORP Nové Město na Moravě a Bystřice nad Pernštejnem** se vyznačoval spíše podprůměrnými hodnotami. Kladně bylo možné hodnotit vzdělanostní strukturu a obecnou míru plodnosti, ale nepříznivý byl vývoj některých ekonomických ukazatelů, především míry EA a míry nezaměstnanosti.

Shluk 6 vytvořený ze **SO ORP Chotěboř, Moravské Budějovice, Náměšť nad Oslavou a Telč** byl nejslabší. Všechny hodnoty v rámci sledovaných ukazatelů byly negativní, nejvýrazněji pak míra nezaměstnanosti (9,2 %) a záporné saldo migrace (-4,5 ‰).

### **4.3 Srovnání změn jednotlivých SO ORP Kraje Vysočina v roce 2007 a 2013**

Jednotlivé SO ORP kraje Vysočina zaznamenaly ve srovnání shlukových analýz změny v prostorovém rozložení výsledků. Zatímco v roce 2007 se shluky, které byly lépe hodnoceny (nejsilnější, nadprůměrné a mírně nadprůměrné), nacházely jen v západní a střední části kraje, v roce 2013 již byly lokalizovány i ve východní části. Výjimku tvořily izolované periferní SO ORP, které ale nevznikají při českém pomezí, ale pouze při pomezí moravském.

Nejvýraznější nepříznivou změnu zaznamenal SO ORP Telč, který se podle shlukových analýz přesunul ze shluku hodnoceného jako mírně nadprůměrný v roce 2007 do shluku nejslabšího v roce 2013. Zřejmým důvodem propadu SO ORP Telč bylo zejména výrazné snížení míry EA, která se v roce 2007 pohybovala na úrovni krajského průměru, ale v roce 2013 se propadla hluboko pod krajský průměr. Další z příčin nepříznivé situace daného SO ORP bylo závažné záporné migrační saldo a podprůměrná naděje dožití v roce 2013.

Naopak kladného posunu dosáhl SO ORP Velké Meziříčí, který se dostal ze shluku hodnoceného jako výrazně podprůměrný v roce 2007 do nejsilnějšího shluku v roce 2013. Důvod úspěšného posunu SO ORP Velké Meziříčí do nejsilnějšího shluku lze hledat ve zvýšení míry EA, která se v roce 2013 dostala nad průměr Kraje Vysočina, a současně ve výrazném zlepšení vzdělanostní struktury obyvatel.

Jako dlouhodobě celkově nejslabší byly v obou sledovaných letech vyhodnoceny SO ORP Bystřice nad Pernštejnem, Moravské Budějovice a Náměšť nad Oslavou. Jedním ze značných hendikepů těchto SO ORP je nevýhodná poloha v rámci kraje i ČR. Migrační úbytek mezi lety 2007–2013 činil v SO ORP Bystřici

nad Pernštejnem -378 obyvatel. Z hlediska odhadu budoucího vývoje věkové struktury je nejzávažnějším faktem pokles dětské a produktivní složky v konfrontaci s nárůstem podílu osob v poproduktivním věku.

## 5 ZÁVĚR A DISKUZE VÝSLEDKŮ

Je nutné zmínit, že studie, které se věnují hodnocení regionálních disparit, jsou vytvářeny především na krajské úrovni nebo úrovni regionů NUTS 2. Hodnocení regionálních disparit na mikroregionální úrovni dosud není příliš věnována pozornost. Ukazuje se, že geografická (mikro)poloha může být předpokladem pro nevyhovující demografickou, ekonomickou nebo sociální situaci v daných regionech (Soros, 2002; Korec, 2009). Uvedené SO ORP tvoří regiony v tzv. vnitřní periférii a je pro ně typický především migrační úbytek, spojený se ztrátou lidských zdrojů (Hübelová, 2014b). Přitom Měrtllová (2012) nebo Zarycki (2007) vnímají lidské zdroje jako nejvýznamnější složku rozvojového potenciálu území.

Územní diferenciacie populačního chování je způsobena rozdílnými socioekonomickými podmínkami v jednotlivých regionech ČR (Dzúrová, 2002). Pokles plodnosti, který je patrný ve všech sledovaných SO ORP Kraje Vysočina, vysvětluje Kotowska et al. (2008) sociálně-ekonomickou krizí spojenou s přechodem od centrálně plánované k tržní ekonomice, šířením západních norem, hodnot a postojů. Proti zvýšení plodnosti je také situace na práci trhu a nezaměstnanost, pokles sociální funkce a služeb pro děti poskytované státem, rychlý nárůst účasti v terciárním vzdělávání nebo vysoké náklady na bydlení (Kotowska et al., 2008).

Za zásadní faktory, které ovlivňují úroveň SO ORP Kraje Vysočina, lze považovat:

- záporné saldo migrace,
- podprůměrnou vzdělanostní strukturu, resp. nízký podíl obyvatel s VŠ vzděláním,
- nedostatek pracovních míst v terciálním sektoru,
- vesnický charakter sídelní struktury a polohu na česko-moravském pomezí.

Neuspokojivá je v Kraji Vysočina věková struktura, kdy index závislosti II byl v nejslabších SO ORP nadprůměrně vysoký ve srovnání s průměrem ČR. Rovněž vzdělanostní strukturu je možné v nejslabších SO ORP považovat za nepříznivou, což může být současně jeden z hlavních faktorů zaostalosti regionů (Padová et al., 2012). Nejslabší SO ORP, které vykazovaly nejen podprůměrné hodnoty v podílu VŠ absolventů, měly naopak podíl obyvatel s pouze vzděláním základním nebo bez vzdělání vyšší ve srovnání s podílem v Kraji Vysočina i ČR. Obecný trend migrace obyvatelstva s vyšším vzděláním může způsobovat nárůst sociálně prostorové diferenciacie, posilovat území s vyšším a oslabovat území s nižším sociálním statusem (Ouředníček a Novák, 2007). Příčinu nižší míry vzdělanosti je možné také spatřovat v sídelní struktuře Kraje Vysočina s převažujícím podílem velikostně menších obcí, neboť se snižující se populační velikostí obce se snižuje i vzdělanostní úroveň.

**Tabuľka 5** Změny v hodnocení jednotlivých SO ORP ve shlucích v roce 2007 a 2013

| SO ORP                          | Zařazení do shluku v roce 2007 | Zařazení do shluku v roce 2013 | Hlavní důvod změny  |
|---------------------------------|--------------------------------|--------------------------------|---|
| <b>Pelhřimov</b>                | nejsilnější                    | výrazně nadprůměrný            | pokles ekonomické aktivity, záporné migrační saldo, růst indexu závislosti II   |
| <b>Světlá nad Sázavou</b>       | nejsilnější                    | nejsilnější                    | bez výrazných změn  |
| <b>Pacov</b>                    | výrazně nadprůměrný            | průměrný                       | pokles ekonomické aktivity, významné snížení míry plodnosti s důsledkem zvýšení indexu závislosti II                            |
| <b>Jihlava</b>                  | mírně nadprůměrný              | mírně nadprůměrný              | bez výrazných změn  |
| <b>Telč</b>                     | mírně nadprůměrný              | nejslabší                      | vysoká míra nezaměstnanosti, záporné migrační saldo   |
| <b>Žďár nad Sázavou</b>         | mírně nadprůměrný              | nejsilnější                    | stabilizace ekonomické aktivity   |
| <b>Havlíčkův Brod</b>           | průměrný                       | nejsilnější                    | stabilizace ekonomické aktivity   |
| <b>Humpolec</b>                 | průměrný                       | výrazně nadprůměrný            | relativně nízká míra nezaměstnanosti, stabilizace ekonomické aktivity, vysoký podíl ekonomických subjektů, kladné saldo migrace |
| <b>Chotěboř</b>                 | průměrný                       | nejslabší                      | pokles ekonomické aktivity, růst míry nezaměstnanosti, výrazné záporné migrační saldo   |
| <b>Třebíč</b>                   | mírně podprůměrný              | mírně nadprůměrný              | zlepšení vzdělanostní struktury   |
| <b>Nové Město na Moravě</b>     | výrazně podprůměrný            | podprůměrný                    | vysoký podíl obyvatel s VŠ vzděláním, stabilizace míry ekonomické aktivity  |
| <b>Velké Meziříčí</b>           | výrazně podprůměrný            | nejsilnější                    | zvýšení míry ekonomické aktivity, zlepšení vzdělanostní struktury   |
| <b>Bystřice nad Pernštějnem</b> | nejslabší                      | podprůměrný                    | kladné saldo migrace, stabilizace míry nezaměstnanosti  |
| <b>Moravské Budějovice</b>      | nejslabší                      | nejslabší                      | záporné saldo migrace   |
| <b>Náměšť nad Oslavnou</b>      | nejslabší                      | nejslabší                      | záporné saldo migrace, jeden z nejvyšších indexů závislosti II  |

Zdroj: výsledky shlukové analýzy (data ČSÚ, 2015), vlastní zpracování

Vzdělanostní struktura kraje se promítá také do podílu osob s nedostatečnou kvalifikací, u nichž roste riziko ztráty zaměstnání, což je právě případ nejslabších SO ORP Kraje Vysočina, ve kterých je míra nezaměstnanosti nadprůměrná. Tyto oblasti současně trpí nejen nedostatkem pracovních míst a vykazovaly nízký podíl ekonomických subjektů, ale také omezenou dopravní obslužností umocněnou bariérami administrativního členění. V úrovni dopravní obslužnosti území existují mezi jednotlivými regiony ČR zřetelné rozdíly, ale jednoznačně nejhorší dostupnost veřejnou dopravou vykazuje právě Kraj Vysočina (Ouředníček et al., 2011). Navíc převládající zaměstnanost v sektorech s tradičními odvětvími, nízkou inovativností a středně kvalifikovanými pracovníky, pak vyjadřuje malý podíl tzv. knowledge-based economy (Czyż, 2010).

Z výše uvedeného je patrné, že k zesílení atraktivity regionu je nutné využít zdroje exogenní. Jedním z potenciálních exogenních zdrojů jsou investiční pobídky do problémových regionů Kraje Vysočina. Jedná se o prostředek, jak zvýšit zaměstnanost v regionu, tím zvýšit jeho atraktivitu a zajistit tak příliv kvalifikované pracovní síly. Přitom problémové regiony nebyly v minulých letech častým příjemcem investičních pobídek. Od roku 2007 bylo v rámci investičních pobídek v okrese Třebíč (ve kterém se nachází SO ORP Moravské Budějovice a Náměšť nad Oslavou) vytvořeno pouze 44 nových pracovních míst a v okrese Žďár nad Sázavou (kde se nachází SO ORP Náměšť nad Oslavou) bylo od roku 2007 vytvořeno 89 pracovních míst (CzechInvest, 2015).

Svým charakterem osídlení lze Kraj Vysočina zařadit mezi nejvíce venkovské kraje ČR a patří mezi poměrně konzervativní a stabilní území. Pro kraj je typická nízká rozvodovost a s tím spojená větší soudržnost rodin, nízký výskyt nežádoucích sociálních jevů a malý počet vyloučených lokalit a relativně stabilní, i když zvýšená míra nezaměstnanosti. To jsou faktory, které mohou přispívat k sociální stabilitě kraje (Krajský úřad Kraje Vysočina, 2014; Hübelová, 2014a). Z porovnání změn vybraných ukazatelů v roce 2007 a 2013 je patrný zejména negativní vliv hospodářské krize. Následná připravovaná srovnávací analýza ukáže, k jakým proměnám došlo od roku 2013, který byl současně prvním rokem implementace Regionální inovační strategie Kraje Vysočina 2013–2020.

### **Poděkování**

*Příspěvek vznikl v rámci projektu „Aspekty sociálního, kulturního, lidského a zdravotního kapitálu v regionálním kontextu“ s registračním číslem 13/2015 podpořeného Interní grantovou agenturou Fakulty regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelovy univerzity v Brně.*

### **Literatúra**

- AFFUSO, A., CAPELLO, R., FRATESI, U. 2011. Globalization and Competitive Strategies in European Vulnerable Regions. *Regional Studies*, 45(5), 657-675.
- ARNOLDOVÁ, A. 2011. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení*. Praha: Karolinum.

- BEZÁK, A. 1996. Reflexia nad novým administratívnym členením Slovenskej republiky. *Geografické informácie*, 4, 7-9.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. 2011. *Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, implikace*. Praha: UK, Karolinum.
- CUDNY, W., RETALEWSKA, M., ROUBA, R. 2012. The role of the European capital of culture programmer in the development of cities and regions. *Economic Problems of Tourism*, 17(1), 119-132.
- CZECH INVEST, 2015. *Investiční pobídky*. CzechInvest. [online] [cit. 2016-10-19]. Dostupné na: <<http://www.czechinvest.org/investicni-pobidky-nove>>
- CZYŻ, T. 2010. Competitiveness of the Wielkopolska region in terms of a knowledge-based economy. *Questioners Geographicae*, 29(2), 71-84.
- ČSÚ, 2014. *Metodika ukazatelů (nejdůležitější údaje)*. Český statistický úřad. [online] [cit. 2017-05-16]. Dostupné na: <<https://www.czso.cz/csu/x/metodika-ukazatelu-nejdulezitejsi-udaje>>
- ČSÚ, 2015. *Demografická ročenka správních obvodů obcí s rozšířenou působností - 2005 až 2014*. Český statistický úřad. [online] [cit. 2016-12-11]. Dostupné na: <<https://www.czso.cz/csu/czso/so-orp-kraj-vysocina>>
- DŁUGOSZ, Z., KUREK, S. 2009. Population ageing and its predictions for 2030 in the Małopolskie voivodship compared to Poland and Europe. *Moravian Geographical Reports*, 17(1), 2-18.
- DRÁPELOVÁ, V., VERTER, N., HÜBELOVÁ, D. 2016. Demogeographic Analysis to Support the Optimum Realization of the Strategy of Regional Development in the Administrative District of Municipality of Valašské Meziříčí. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 64(4), 1311-1323.
- DZUROVÁ, D. 2002. Regionální aspekty stárnutí české populace. *Demografie*, 44 (1), 34-37.
- ENYEDI, G. 2009. Competitiveness of the Hungarian regions. *Hungarian Geographical Bulletin*, 58(1), 33-48.
- FRITSCH, M., WYRWICH, M. 2017. The effect of entrepreneurship on economic development-an empirical analysis using regional entrepreneurship culture. *Journal of Economic Geography*, 17(1), 157-189.
- HANZELOVÁ, E., BELLAN, P., ZACKOVÁ, J. 2007. *Dlhodobá nezamestnanosť v kontexte zmien sociálneho systému a trhu práce*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, MPSVaR.
- HUGGINS, R. 2003. Creating a UK Competitiveness Index: regional and local benchmarking. *Regional Studies*, 37(1), 89-96.
- HÜBELOVÁ, D. 2014a. Regionální disparity kvality lidských zdrojů v České republice v kontextu demografického a ekonomického vývoje. *Geographia Cassoviensis*, 8(1), 34-49.
- HÜBELOVÁ, D. 2014b. Some results of comparison of the quality of human resources in the districts of the Czech Republic. *Geografický časopis*, 66(4), 383-400.
- KÁČEROVÁ, M., ONDAČKOVÁ, J., MLÁDEK, J. 2012. A comparison of population ageing in the Czech Republic and the Slovak republic based on generation support and exchange. *Moravian Geographical Reports*, 20(4), 26-38.
- KADERÁBKOVÁ, A. 2004. *Výzvy pro podnikání - inovace a vzdělání: Česká republika na cestě ke znalostně založené ekonomice*. Praha: Linde.
- KITSON, M. 2004. Failure followed by success or success followed by failure? A re-examination of British economic growth since 1949. In: Floud, R. and Johnson, D. (eds.) *The Cambridge Economic History of Modern Britain*, Cambridge, 3, 27-56.
- KOREC, P. 2009. General and individual reasons of development of regional structure of the Slovak Republic. In: Tatarkin, A. I. (eds.) *Russia and Slovakia: modern tendencies of demographic and socioeconomic processes*. Ekaterinburg: Institute of Economics, 50-72.
- KOREC, P., MAČANGA, M., SOPKULIAK, A. 2011. Regionálna konkurencieschopnosť v kontexte globalizácie, novej ekonomickej geografie a inovačných procesov. *Geographia Cassoviensis*, 5(2), 57-66.
- KOREC, P., POLONYOVÁ, E., LEHOČKÝ, F. 2012. Konkurencieschopnosť regiónov: teoreticko-metodologické poznámky. *Geographia Cassoviensis*, 6(2), 68-75.

- KOSCHIN, F. 2005. *Demografie poprvé*. Praha: Oeconomica.
- KOTOWSKA, I., JÓŹWIAK, J., MATYSIAK, A., BARANOWSKA, A. 2008. Poland: Fertility decline as a response to profound societal and labour market changes? *Demographic Research*, 19(22), 795-854.
- KOŽIAK, R., SUCHÝ, M., KAŠČÁKOVÁ, A., NEDELOVÁ, G. 2014. Využitie zhlukovej analýzy pri skúmaní medziregionálnych rozdielov. In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.) *XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno: Masarykova univerzita, 37-44.
- KRAJSKÝ ÚŘAD KRAJE VYSOČINA, 2014. *Program rozvoje Kraje Vysočina*. [online] [cit. 2016-12-04]. Dostupné na: <<http://www.kr-vysocina.cz/program-rozvoje-kraje-vysocina/ds-300352>>
- MELOUN, M., MILITKÝ, J., HILL, M. 2005. *Počítačová analýza vícerozměrných dat v příkladech*. Praha: Nakladatelství AV ČR.
- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. 2011. Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku v rozličných kontextoch. *Folia Geographica*, 18, 8-88.
- MĚRTLOVÁ, L. 2012. Porovnání regionálních disparit v České republice. In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.) *XV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno: Masarykova univerzita, 81-90.
- MMR ČR, 2016. *Databáze strategií - Regionální inovační strategie Kraje Vysočina 2013-2020*. [online] [cit. 2016-10-15]. Dostupné na: <<https://www.databaze-strategie.cz/cz/vys/strategie/regionalni-inovacni-strategie-kraje-vysocina-na-leta-2013-2020>>
- MV ČR, 2005. *Veřejná správa v České republice*. Praha: Úsek pro reformu veřejné správy.
- OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J. 2007. Kvalitativní analýza stavu a vývoje segregace /separace obyvatelstva. In: *Segregace v České republice*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 9-28.
- OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J., POSPÍŠILOVÁ, L. (eds.) 2011. *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: UK, Karolinum.
- PADOVÁ, Z., PIROVÁ, B., POTOMOVÁ, J. 2012. Analýza regionálnych disparit na príklade vybraných ukazateľov v období rokov 2004-2010 na území Slovenskej republiky. In: Klímová, V., Žitek, V. (eds.) *XV. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno: Masarykova univerzita, 69-80.
- PEIRO-PALOMINO, J. 2016. Social Capital and Economic Growth in Europe: Nonlinear Trends and Heterogeneous Regional Effects. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 78(5), 717-751.
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A. 2009. Regionálne disparity na Slovensku. *Geographia Cassoviensis*, 3(2), 142-149.
- ROUBÍČEK, V. 2002. *Základní problémy obecné a ekonomické demografie*. Praha: VŠE.
- RUTTEN, R., BOEKEMA, F. 2007. *The Learning Region: Foundations, State of the Art, Future*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- ŘEHOŘ, P. 2010. *Metody hodnocení potenciálu regionů se zaměřením na trh práce*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.
- ŘEZANKOVÁ, H., HÚSEK, D., SNÁŠEL, V. 2009. *Shluková analýza dat*. Praha: Professional Publishing.
- SOROS, G. 2002. *O globalizácii (Ako funguje globálny kapitalizmus a ako ho zlepšit)*. Bratislava: Kalligram.
- TIRADO, D. A., DIEZ-MINGUELA, A., MARTINEZ-GALARRAGA, J. 2016. Regional inequality and economic development in Spain, 1860-2010. *Journal of Historical Geography*, 54, 87-98.
- TUROK, I. 2003. Cities, Regions and Competitiveness. *Regional Studies*, 38(9), 1069-1083.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. 2008. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk.
- VITURKA, M. 2010. Regional disparities and their evaluation in the context of regional policy. *Geografie*, 115(2), 131-143.
- WOKOUN, R. 2008. Regionální konkurenceschopnost a faktory regionálního rozvoje v ČR. In: Klímová, V. (ed.) *XI. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Brno: Masarykova univerzita, 24-32.



- WOKOUN, R. 2010. Teoretické a metodologické přístupy k výzkumu regionální konkurenceschopnosti. *Regionální studia*, 2, 2-7.
- ZARYCKI, T. 2007. History and regional development. A controversy over the 'right' interpretation of the role of history in the development of the Polish regions. *Geoforum*, 38(3), 458-493.
- ŽENKA, J., NOVOTNÝ, J., CSANK, P. 2012. Regional competitiveness in Central European countries: in search of a useful conceptual framework. *European Planning Studies*, 22(1), 164-183.

## **Changes in selected indicators in administrative territories of municipalities with extended powers of Vysočina region in the years 2007 and 2013**

### **Summary**

Explaining the causes of different population and socio-economic developments of regions attracts attention of not only geographers. There is no simple answer to the question asking, which are the primary reasons that, in the historical context, lead to the existing regional differences. The problems of the regions are dealt with a number of authors, but they often use in their studies unequal indicators and assess different hierarchical levels. The process of monitoring and assessing of regional disparities still lacks a fully integrated system and methodological framework. Since 2003, the administrative division of the Czech Republic has been formed by a standardized classification of territorial units (CZ-NUTS) for the needs of Eurostat and the Czech Statistical Office (CSO), and often proves unsuitable, because it contains "artificial elements" that do not respect geographical organization of space. In recent years, besides the indicators of economic performance also indicators of demographic development, quality of life, social or cultural level have been taken into account, but the evaluation of regional disparities at the micro-regional level has not been paid adequate attention to.

The overall goal of this paper is to identify regional differences of selected demographic, economic and social indicators in the area of the Vysočina region. Partial aim is to analyze the selected indicators and to assess the changes in administrative territories of MEP in Vysočina region in the 2007 and 2013. Administrative territories of MEP were assessed through the application of multivariate statistical methods of cluster analysis, which was performed in Statistica 12 package. In this analysis the similarity / dissimilarity between objects based on distance matrix was measured. As a measure of distance used square Euclidean metric was used. Applied Ward clustering method was based on a combination of clusters, where the increase of total intra sum of squared deviations of individual values from the cluster average is minimal. Individual administrative territories of MEP in the Vysočina region showed, changes in the spatial distribution of results in their compared cluster analyzes. While in 2007 the clusters that were better evaluated (the strongest, above average and slightly above average), were found only in the western and central parts of the region, in 2013, we located them also in the eastern part. The exceptions were isolated peripheral administrative territories of MEP appearing only near the border of Moravia, not near the Czech border.

The most striking adverse change recorded administrative territories of MEP Telč, which according to cluster analyses moved from a cluster assessed as slightly above average in 2007, to the weakest clusters in 2013. The obvious reason for the decline in the administrative territories of MEP Telč was especially a significant reduction of the EA, which in 2007 was around the regional average, but in 2013 fell much below the regional average. Another reason for the unfavorable situation of the administrative territories of MEP was the serious negative migration balance and be-

low the average life expectancy in 2013. Conversely, there was a positive shift in the administrative territories of MEP Velké Meziříčí, that moved from a cluster assessed as significantly below average in 2007 to the strongest cluster in 2013. The reason of the successful shift in the administrative territories of MEP Velké Meziříčí to the strongest cluster can be found in the increase in the EA, which in 2013 exceeded the average of the Vysočina region, and also in a significant improvement in the educational structure of the population. The administrative territories of MEP Bystřice nad Pernštejnem, Moravské Budějovice and Náměšť nad Oslavou have been assessed as overly and persistently the weakest in both the years. One of these considerable handicaps of the administrative territories of MEP is their disadvantageous location in the region and in the Czech Republic. As essential factors affecting the level the administrative territories of MEP Vysočina region can be considered: a negative balance of migration, substandard educational structure, respectively a low proportion of tertiary educated population, lack of jobs in the tertiary sector and the rural character of the settlement structure and location on the Czech-Moravian border.